

معیارهای حقوقی بیمه حیات وحش و جبران خسارات ناشی از آن

مدریک پیرصاحب^۱

منصور پورنوری^{*}

pournouri@yahoo.com

داریوش کریمی^۲

شیرین شیرازیان^۳

تاریخ پذیرش: ۹۸/۷/۱۰

تاریخ دریافت: ۹۸/۴/۱۲

چکیده

حفاظت و صیانت از حیات وحش از جایگاه ویژه ای برخوردار می باشد بگونه ای که در قوانین داخلی راهکارهای مختلفی و از جمله گزینه جریمه برای فرد متخلف و عامل زیان در نظر گرفته شده است ولی بعنوان یک عامل بازدارنده نتوانسته به طور موثر عمل نماید، از طرف دیگر همیشه عامل انسانی منجر به تلف و یا از بین بردن گونه های جانوری و صدمه زدن به حیات وحش نمی گردد، بلکه عوامل طبیعی نیز با توجه به شرایط اقلیمی محل، می تواند منجر به بیماری و یا حادثه برای حیات وحش گردد. بنابراین لازم است راه کارهای کاهش تعارضات افراد و حیات وحش بررسی، تعدیل و با تخصیص هزینه مناسب، زمینه احیای زیستگاه های حیات وحش فراهم گردد تا مانع تخریب بیش از پیش حیات وحش نشده و گونه های در حال انقراض را حمایت نماید. یکی از راه های کنترل ریسک، انتقال آن به موسسات بیمه می باشد که این ریسک ها می بایست با حقوق و قانون بیمه، همگرایی و به عبارتی بیمه پذیر باشند. گستردگی حوزه حیات وحش و هزینه های صیانت و حفاظت از آن نیازمند حمایت دولت بعنوان متولی حفاظت از حیات وحش و ناظر بر صنعت بیمه می باشد. تلف یک گونه تحت پوشش بیمه، همانند سایر پوشش های بیمه ای دیگر می تواند از حمایت شرکت بیمه برخوردار گردد، هر چند که در صنعت بیمه بعثت چالش های ارزیابی ریسک حیات وحش و سازمان متولی حیات وحش بعثت کمبود منابع مالی، تاکنون به این موضوع به صورت جدی پرداخته نشده است و شاید هم ناشی از عدم شناخت کافی در این زمینه بوده باشد و یا ارزیابی درستی از ریسک خسارات این نوع پوشش بیمه ای ناشی شده باشد، در حال حاضر پرداختن به این موضوع ضرورتی اجتناب ناپذیر می باشد و متولیان صنعت بیمه و حیات وحش کشور می بایست اهتمام لازم را در این زمینه بعمل آورند.

واژه های کلیدی: خسارات حیات وحش، بیمه، جبران خسارات، حقوق داخلی ایران.

۱- دانشجوی دکتری حقوق محیط زیست دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران.

۲- استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز. * (مسئول مکاتبات)

۳- استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران.

Legal Criteria for Wildlife Insurance and Damage Compensation

Medrik Pirsahab¹

Mansour Pournouri^{2*}

pournouri@yahoo.com

Daryoush karimi³

Shirin shirazian³

Admission Date: October 2, 2019

Date Received: July 3, 2019

Abstract

The protection of wildlife has a special place, as in the domestic laws, various solutions have been considered, including the option of fines for the violator and the cause of damage, but as a deterrent, it has not been able to act effectively. The human factor does not always lead to the loss or destruction of animal species and harming the wildlife, but natural factors can also lead to disease or accidents for the wildlife according to the climatic conditions of the place. Therefore, it is necessary to investigate, adjust and adjust the ways to reduce the conflicts between people and wildlife, and by allocating appropriate funds, the field for the restoration of wildlife habitats should be provided in order to prevent further destruction of wildlife and support endangered species. One of the ways to control risk is to transfer it to insurance institutions, and these risks should be in line with insurance laws and regulations, and in other words, they should be insurable. The vastness of the field of wildlife and the costs of its maintenance and protection require the support of the government as the guardian of wildlife protection and supervisor of the insurance industry. The loss of a species covered by insurance, like any other insurance coverage, can be supported by the insurance company, although in the insurance industry due to the challenges of wildlife risk assessment and the wildlife guardian organization due to the lack of financial resources, so far this issue has not been addressed. It has not been addressed seriously, and it may be due to the lack of sufficient knowledge in this field, or due to a correct assessment of the risk of losses of this type of insurance coverage. Currently, addressing this issue is an unavoidable necessity, and the trustees of the life insurance industry The country's wildlife should take the necessary care in this field.

Keyword: Wildlife Damages, Insurance, Damage Compensation, Iranian Internal Laws.

1- PhD student in environmental law, Islamic Azad University, Science and Research Branch.

2- Assistant Professor, Islamic Azad University, Central Tehran Branch. * (Corresponding Author)

3- Assistant Professor, Islamic Azad University, Science and Research Branch.

مقدمه

اساسی جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست را وظیفه عمومی تلقی می نماید. برای حفاظت از ذخایر ژنتیکی کشورمان باید همت گماشت و تعارضات موجود بین انسان و محیط را به حداقل رساند و برای نسل آتی، سرزمینی با میراث طبیعی گرانبها به ارث بگذاریم. توجه به ارزشهای متنوع گونه‌های جانوری در برنامه ریزی های توسعه، ایجاد حس حمایت از حیات وحش در سطوح جامعه، جلب مشارکت های مردمی در مدیریت و حفاظت حیات وحش، انجام پژوهش کاربردی و بنیادی به منظور شناخت و مدیریت گونه های جانوری و احیای زیستگاه و جمعیت آنها، فراهم نمودن امکانات، تجهیزات و نیروی کیفی و کمی مورد نیاز حفاظتی و جلوگیری از تخریب زیستگاهها می تواند شرایط مطلوبی را برای پویایی و پایداری گونه های جانوری کشورمان و زیستگاههای آنها فراهم نمایند.

با توجه به پیشرفت های قابل توجه در حقوق محیط زیست، حفاظت از حیات وحش و حمایت آن از الزامات می باشد، که از بین راهکارهای مختلف حقوقی، اولاً شناخت و تعریف حیات وحش و جایگاه این تعریف در نظام حقوقی و ثانیاً بررسی آسیب‌ها و صدماتی که ناشی از عوامل انسانی و طبیعی به حیات وحش وارد می آید را بررسی خواهیم کرد. راهکار حقوقی جبران خسارت و صدماتی که در اثر تخریب، بیماری، شکار بی رویه و از بین رفتن زیستگاهها بوجود می آید نقش مهمی را در حمایت و صیانت از حیات وحش ایفاء می کند که از جمله ابزارهای جبران خسارت، پوشش بیمه ای است که هدف آن پوشش برای خطرات در کمین حیات وحش می باشد.

مبانی نظری پژوهش**خسارت زیست محیطی**

هر نوع تاثیر بر روی ترکیبات یا اجزاء زنده و غیر زنده محیط زیست یا هرگونه تاثیرگذاری روی اکوسیستم شامل صدمه زدن به محیط یا فضای دریائی، هوایی یا زمینی آنها بعنوان خسارت زیست محیطی است.^۱

حفاظت و صیانت از حیات وحش بعنوان یکی از ارکان محیط زیست طبیعی از اهمیت فراوانی برخوردار است و این درحالی است که بخشی از مشکلات کنونی محیط زیست ناشی از انقراض یا کاهش ذخایر حیات وحش است که با سرنوشت انسان به عنوان بخشی از طبیعت، وابستگی ناگسستنی دارد. بهره برداری بیش از حد، تخریب زیستگاه، تکه تکه شدگی زیستگاه ها، معرفی گونه های خارجی و سایر فشارهای انسانی، پستانداران سراسر دنیا را تهدید می کند. در پنج قرن گذشته حداقل ۲۸ گونه از پستانداران منقرض شده اند و از گونه هایی همچون شیر ایرانی و ببر مازندران امروز جز نامی باقی نمانده است، در حال حاضر اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی (IUCN) حدود هزار گونه (تقریباً ۲۵ درصد پستانداران شناخته شده امروزی) را در معرض انقراض ثبت نموده است (۱). بسیاری از گونه های مختلف فون ایران نیز در خطر نابودی اند به طوری که از ۶۴ گونه از جانورانی که در ایران یافت می شوند در زمره گونه های در حال انقراض می باشند که شامل ۲۵ نوع پستاندار است که علت اصلی این وضع تاسف بار، در درجه اول، تبدیل و تخریب محیط زیست و در درجه دوم، شکار و تور و تله گذاری است، هرچند بسیاری از گونه های در معرض خطر قانوناً حمایت شده هستند، ولی متأسفانه قاطعیت کافی در این امر نشان داده نمی شود، چه در مورد گونه های برجسته مثل یوزپلنگ و گورخر و چه گونه هایی که چشمگیر نیستند مانند خزندگان، پرندگان کوچک و امثال آنها. (۲) در سال ۹۴ حدود ۱۴ پلنگ بر اثر حوادث رانندگی، شکار غیرمجاز و طعمه مسموم از بین رفتند، بطوریکه شکار غیر مجاز و طعمه مسموم را دو عامل اصلی تلف آنها بیان کرده اند. جلوگیری از تلف هرگونه ی جانوری با جلوگیری از نابودی بناها و آثار تاریخی تفاوتی ندارد، یکی میراث طبیعی و آن یکی میراث تاریخی یا فرهنگی کشور است که هر دو جزء دارائی های فرهنگی، معنوی و اقتصادی ملت ایران محسوب می شوند، لذا هر گونه کوششی در جهت حفظ و حراست از حیات وحش باید برای عموم وظیفه ملی به شمار آید، همچنانکه اصل ۵۰ قانون

۱- (کنواسیون استفاده از منابع طبیعی قطب CRAMRA)

حیات وحش

حیات وحش به تمامی گونه‌های گیاهی و جانوری و ارگانسیم‌های زنده که بصورت وحشی در یک اکوسیستم بدون دخالت انسان رشد و زندگی می‌کنند، گفته می‌شود.^۱

ریسک مترتب بر حیات وحش

در علوم زیستی و بوم‌شناسی، انقراض یعنی پایان حیات یک ارگانسیم، زمانی که آخرین فرد از گونه مورد نظر از بین برود، گونه‌های جدید از طریق فرایند گونه‌زایی ایجاد می‌شوند و زمانی که این گونه‌ها دیگر قادر نباشند در شرایط متغیر محیطی یا رقابتی دوام بیاورند، منقرض خواهند شد. یک گونه حتی زمانی که تعدادی از افراد آن زنده هستند نیز ممکن است منقرض شده محسوب گردد، زیرا به دلایلی مانند عدم سلامتی، سن نامناسب، توزیع پراکنده افراد در گستره‌ای وسیع، کمبود افراد هر دو جنس و ... قادر به تولید مثل نیست.

از آنجایی که گونه‌های در معرض خطر انقراض معمولاً از چند جمعیت کوچک تشکیل می‌شوند یا حتی فقط دارای یک جمعیت منفرد می‌باشند، حفاظت از این جمعیت‌ها در نجات گونه از گرداب انقراض نقشی کلیدی ایفاء می‌کند. (۳) باید به این نکته توجه داشت که در صورت کم شدن تراکم جمعیت گونه‌ای خاص، این گونه با مشکلاتی مواجه خواهد شد که از آن میان می‌توان به کاهش تنوع ژنتیکی طی نسل‌های بعدی اشاره کرد که این مورد خاص، جمعیت‌ها را به سوی انقراض پیش خواهد برد. (۴) انقراض حیوانات تحت تاثیر عوامل مختلفی قرار دارد. اما هیچ عاملی بیش از تسلط انسان به کره زمین، بر روی توزیع پرندگان و پستانداران بزرگ، موثر نبوده است (۵) در حال حاضر، صنعتی شدن و توسعه کشاورزی موجب آلودگی و تغییر زیستگاه‌های طبیعی گردیده است، به طوری که می‌توان آن را به عنوان یک نیروی تکاملی جدید قلمداد کرد که بر روی جوامع جانوری اثرات بارزی دارد. (۶)

در سه دهه گذشته سراسیابی کاهش جمعیت حیات وحش کشور و افزایش تهدید خطر انقراض گونه‌های جانوری ایران آغاز شد و این روند همچنان ادامه دارد. در حال حاضر، روند انقراض نسل

گونه‌هایی مانند پلنگ، یوزپلنگ، گور ایرانی، خرس سیاه، خرس قهوه‌ای و دیگر گونه‌های حیات وحش به دلیل بدرفتاری با طبیعت با سرعت نگران‌کننده‌ای افزایش یافته است. بخش عمده این کاهش جمعیت به طور مستقیم یا غیر مستقیم ناشی از فعالیت‌های انسانی است. بعد از شکار غیرمجاز، تخریب زیستگاه‌ها یکی از عوامل مهم کاهش جمعیت حیات وحش به شمار می‌رود که عمدتاً با چرای بی‌رویه و همچنین در برخی مناطق از طریق توسعه ساخت و سازهای انسانی، باعث کاهش وسعت زیستگاه وحش و سپس کاهش جمعیت آن‌ها می‌شود. (۷) سازمان حفاظت محیط زیست برای حفاظت و احیای نسل گونه‌های نادر جانوری با کمیود منابع و امکانات روبرو است، از این رو نیاز است منابع بیشتری برای حفاظت از گونه‌های نادر جانوری در اختیار این دستگاه قرار گیرد زیرا وضعیت برخی گونه‌های ایرانی بحرانی بوده و بهبود وضعیت آنها نیازمند اختصاص منابع ویژه است. (۸)

قانون حاکم بر قرارداد های بیمه

عقد یا قرارداد بیمه از جهت درستی شرایط و اعتبار، پیرو ماده ۱۹۰ قانون مدنی (قصد و رضا، اهلیت دو طرف معامله، موضوع معین مورد معامله و جهت مشروع) و از جهت دیگر تابع سایر قاعده‌ها، اصول قانون مدنی ناظر و حاکم بر قراردادها، مانند اجراء قراردادها، انحلال (فسخ، تفاسخ و انفساخ) و بطلان قراردادها است، با این حال بیمه ویژگی‌هایی دارد که به آن جنبه ابداعی می‌بخشد که از آن جمله می‌توان به اعلام ویژگی‌ها و شرایط خطر موضوع بیمه از سوی بیمه‌گذار، ارزیابی خطر توسط کارشناسان بیمه‌گر، متکی بودن قرارداد بیمه بر اهمیت بنیادین حسن نیت، بطلان قرارداد بیمه به علت سوء نیت یا اظهار خلاف واقع از روی سوء نیت یا کتمان و پنهان کردن واقعیت ابعاد و اندازه خطر (مواد ۱۱ و ۱۲ قانون بیمه)، اعلام تغییر در کیفیت و یا تشدید میزان خطر موضوع بیمه در جریان اعتبار قرارداد بیمه (تشدید خطر)، آثار و پیامد عدم و یا تاخیر در پرداخت قسط‌های حق بیمه در سررسیدهای مقرر و مورد توافق، ضمانت اجراء و آثار اعلام نکردن وقوع خطر یا تأخیر و دیرکرد در اعلام آن و ادامه قرارداد بیمه،

اصول بیمه در پرتو حقوق داخلی

قرارداد بیمه همانند سایر قوانین، مبتنی بر اصولی است که شالوه و اساس قرارداد بر آن استوار هست، برای اصول بیمه، اصول ثابت و یکنواختی تعریف نشده، بطوریکه در مواردی یکسری از مفاهیم بعنوان اصول بیمه و در جای دیگر نه بعنوان اصول بلکه بعنوان مفاهیم از آنها یاد می شود که عبارتند از:

۱. اصل (حد اعلائی) حسن نیت
۲. اصل غرامت یا اصل زیان
۳. اصل نفع بیمه پذیر
۴. اصل جانشینی (حق رجوع بیمه گر به مسئول خسارت)
۵. اصل تعدد بیمه
۶. اصل داوری
۷. اصل علت نزدیک
۸. اصل اتکائی

انواع مسئولیت در حفاظت از محیط زیست

رژیم های مسئولیت برای اینکه بتوانند به عنوان یک ابزار مؤثر برای حفاظت از محیط زیست باقی بمانند باید اشکال سنتی جبران خسارت را گسترش دهند. در واقع رژیم های مسئولیت سنتی، خسارات وارده به افراد و اموال بخش های خصوصی را تحت حمایت خود قرار می دهند و معمولاً خسارت به محیط زیست به صورت عام را تحت حمایت قرار نمی دهند. بنابراین تغییر حرکت رژیم های سنتی مسئولیت عمدتاً در نتیجه این حقیقت است که محیط زیست به عنوان «کالای عمومی» نگریسته شود که در دسترس همه اعضای جامعه است و هیچ گونه مالکیت و منفعت شخصی نسبت به آن وجود ندارد و بنابراین هیچ کس حق آسیب زدن به آن را ندارد.

اساساً سه نوع مسئولیت مدنی در مورد خسارت زیست محیطی وجود دارد:

- مسئولیت تقصیر؛ اگر مسئولیت بر پایه تقصیر باشد، خواهان بایستی ثابت کند که مقصر با قصد و نیت، آن عمل خطا را انجام داده است و یا اینکه وی بدون توجه کافی یا بی مبالاتی مرتکب آن عمل [مجرمانه] شده است. تعیین تقصیر، مشکل است به

انتقال بیمه نامه و انتقال تأمین بیمه نامه و انتقال تأمین بیمه گر در صورت واگذاری مال مورد بیمه، قاعده جانشینی (ماده ۳۰ قانون بیمه)، قاعده نسبی خسارت، قاعده نسبی حق بیمه و موارد دیگر همگی بیانگر تازگی، به روز بودن و اصالت حقوق بیمه هستند. این خصایص و ویژگی های بیمه، که همزمان تابع قاعده و قوانین جاری می باشد امکان ابتکار عمل بیشتری به بیمه گر در قرارداد و یا عقد بیمه ایجاد می کند و بیانگر خصلت الزام آور و امری بودن قاعده و ضابطه های قانون بیمه است. بدین معنا که عدم رعایت و تخلف از آن قاعده و ضوابط قانونی هم برای بیمه گر و هم برای بیمه گذار ضمانت اجراء متناسب با عمل خلاف دارد. بطور نمونه، سوء نیت و تقلب و تدلیس در بستن قراردادهای بیمه توسط بیمه گذار موجب بطلان و عدم اعتبار آن است. در حالی که عیب و نقصی که تقلب و تدلیس (مانورهای فریبکارانه) در دیگر معامله ها ایجاد می کند، موجب بطلان نمی شود بلکه به شخص فریب خورده حق فسخ داده می شود. (ماده ۴۳۹ قانون مدنی).

این ضمانت اجراء حقوقی پیش بینی شده در قانون بیمه، نشانگر حساسیت و اهمیت حسن نیت و رعایت اصول اخلاقی در دادوستدها و رابطه های بیمه ای است و از این جهت قانون بیمه بر قانون مدنی برتری و برجستگی دارد. و این خصلت الزام آور قاعده های بنیادی بیمه، ضامن صیانت و حفاظت از حقوق صاحبان حق است، به علاوه به دلیل همین اهمیت و حساسیت معامله ها و قراردادهای بیمه ای است که در کشورهای جهان نظارت و کنترل بر عملیات بیمه ای اهمیت ویژه ای داشته و برای دستیابی به همین آمال و هدف حمایتی در ایران نیز در سال ۱۳۵۰ قانون تأسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه گری به تصویب رسید و به مرحله اجراء گذاشته شد. ماده نخست این قانون می گوید: به منظور تنظیم، تعمیم و هدایت امر بیمه در ایران و حمایت از حقوق بیمه گذاران و بیمه شدگان و صاحبان حقوق آنها، همچنین به منظور اعمال نظارت دولت بر این فعالیت، مؤسسه ای به نام بیمه مرکزی ایران طبق مقررات این قانون به صورت شرکت سهامی تأسیس می گردد. (۹)

محیط زیست که در روزنامه رسمی مورخ ۹۴/۴/۳۱ و به شماره ۲۰۴۹۷ انتشار یافته است ارزش هر قلاده یوزپلنگ ایرانی یکپهراز میلیون ریال و برای هر قلاده پلنگ ایرانی هشتصد میلیون ریال تعیین گردیده است و دیگری از جنبه عمومی جرم است که مراجع قضایی متناسب با وقوع جرم نسبت به صدور رای اقدام می نمایند. بطور کلی می توان گفت در مورد مسئولیت خسارت وارده به محیط زیست و به طور اخص خسارات وارده به حیات وحش، جزء در مواردی که در قانون شرط تخلف از مقررات پیش بینی شده باشد، مسئولیت محض است، بطوریکه وجود و انجام عمل ممنوع، فی نفسه بی مبالغاتی است و عامل زیان بایستی نسبت به جبران خسارت وارده اقدام نماید.

بررسی وضعیت خسارات وارده از ناحیه حیات وحش در

ایران

در دهه های اخیر شمار زیادی از حوادث محیط زیستی موجب وارد آمدن خسارات شدید به حیات وحش گردیده که پیامدهای آن تصرف زیستگاههای حیات وحش توسط انسان و دام، از بین بردن منابع مورد نیاز جهت زیست گونه ها، تغییر کاربری اراضی، شکار بی رویه که به منظور تجارت اعضاء گونه های جانوری صورت می گیرد، تقابل زیان دیدگانی که در نتیجه حمله این گونه ها به احشام و مزارع و باغات روستائیان متضرر و باعث از بین بردن گونه می شوند، خشکسالی های طبیعی و غیره باعث گردیده تا تعدادی از گونه های حیات وحش جهت حفظ حیات خویش، آسیب هایی را به مزارع، باغها، دامها و بعضا انسانها وارد کنند. خسارات وارده به حیات وحش موجب برانگیخته شدن هوشیاری عمومی نسبت به پیامدهایی که می تواند بر حیات انسانی، محیط زیست و به طور خاص به حیات وحش داشته باشد، گردیده و نیاز به بررسی خسارت وارده به حیات وحش و راه کار های کاهش و تعارضات موجود بعنوان یک مطالبه عمومی مطرح گردید. در راستای بررسی تعارضات بین انسان و حیات وحش طبق بررسی های انجام شده گراز در ۲۲ استان کشور و گرگ در ۷ استان به عنوان اولین اولویت آسیب رسان معرفی شده اند که البته با توجه به تفاوت زیستی این دو گونه و اینکه گرگ یک گوشتخوار درنده

خصوص در موارد خسارات زیست محیطی که قوانین به طور واضح تعیین نشده اند و بدست آوردن شواهد و مدارک نیز سخت است.

- مسئولیت بدون تقصیر؛ زمانیکه مسئولیت بدون تقصیر است، (برگرفته از نظریه خطر است) یعنی اینکه نیازی به تعیین تقصیر نیست. همچنین نیازی به نشان دادن وجود قصد و نیت جهت نقض یک وظیفه، یا هنجار یا نشان دادن بی مبالغاتی در یک پرونده برای غالب آمدن به مقصر نیست. به عبارت دیگر این مهم نیست که آیا مقصر صحیح عمل کرده است یا خیر. عامل تعیین کننده در اینجا، خسارتی است که توسط عمل خوانده ایجاد شده است.

- مسئولیت مطلق^۲: مسئولیت مطلق با مسئولیت بدون تقصیر متفاوت است، بخاطر اینکه در این نظام مسئولیتی اجازه هیچ دفاعی به مقصر داده نمی شود مگر در مورد فاجعه طبیعی. این نوع از مسئولیت به ندرت به کار می رود و فقط در مورد فعالیت هایی که به نظر بسیار خطرناک هستند از قبیل دستگاه های اتمی اعمال می شود. (۱۰)

مبنای مسئولیت حقوقی در مسئولیت زیست محیطی در

حقوق ایران

از میان انواع مسئولیت مدنی، مهم ترین نظریه ای که اکثر حقوق دانان ایران و فرانسه به آن معتقدند نظریه تقصیر بوده که حاکی از آن است، که جزء در موارد استثنا، مسئولیت مدنی، مبتنی بر نظریه تقصیر است. نظریه تقصیر در حقوق اروپا تحت تأثیر تاریخی حقوق روم و قدیمی ترین نظریه در مسئولیت مدنی است. (۱۱)

اما خسارت وارده به حیات وحش در ایران بر اساس قانون صید و شکار از دو جنبه قابل بررسی هست، اول، سازمان محیط زیست بعنوان سازمان متولی حفاظت از محیط زیست، خسارت وارده به گونه تلف شده را براساس ارزش و بهای گونه تلف شده بر مبنای ارزشگذاری گونه های حیات وحش که توسط شورای عالی حفاظت از محیط زیست تعیین و مصوب شده است، دریافت می کند، بطور نمونه بر مبنای مصوبه ۳۸۰ شورای عالی حفاظت از

کندوهای عسل بر حجم مشکلات وارده از ناحیه این گونه افزوده است، خسارات تشی اغلب به صورت پوست کنی و جویدن درختان است که منجر به خشک شدن آنها می شود. تشی بزرگترین جونده ایران است و در اکثر زیستگاه ها اعم از جنگلی، کوهستانی و بیابانی زندگی می کند. تشی ها قدرت حفاری خوبی دارند و با خارج کردن ریشه و پیاز گیاهان از زمین به مزارع کشاورزی آسیب زیادی وارد می کنند. جالب است که شکارچی عمده تشی که همان پلنگ می باشد گونه آسیب رسان بعدی است. در حال حاضر زیستگاه های پلنگ در کشور به شدت در معرض تهدید هستند و طبیعی است که مواردی از حمله پلنگ ها به احشام و حیوانات اهلی و ندرتاً به انسان مشاهده گردد. پلنگ ها در زیستگاه های مختلف از کوهستانی و جنگلی تا بیابانی و کویری و خصوصاً هر کجا که کل و بز وجود داشته باشد دیده می شوند. حس شنوایی قوی و قدرت زیاد آنها در شنا کردن توان بالایی را به آنها داده است. پلنگ ها از گوشت اکثر پستانداران کوچک و بزرگ جثه تغذیه می کنند و تنها در مواقعی به حیوانات اهلی نزدیک می شوند که یا طعمه مناسب در دسترس نباشد و یا پلنگ آسیب دیده و یا به شدت پیر باشد. در خصوص موارد آسیب دیده نیز با توجه به اینکه شغل اصلی روستائیان کشاورزی و دامداری است طبیعی است که احشام و مزارع کشاورزی بیشترین آسیب را از ناحیه حیات وحش تحمل نمایند. مشکلات فرهنگی نیز عامل مهمی در بروز خسارات از ناحیه حیات وحش هستند که از آن جمله می توان به موارد زیر اشاره کرد: (۱۴)

۱- سنتی بودن روشهای کشاورزی و دامپروری

۲- ناآگاهی و بی سوادی

۳- عدم تعامل و ارتباط مناسب مردم با مسئولان

بیمه نامه های حیات وحش در ایران

در جمهوری اسلامی ایران، در راستای جلوگیری از انقراض گونه های جانوری، سازمان حفاظت از محیط زیست اقداماتی را با شرکت های بیمه در طی سنوات گذشته به مرحله اجرا در آورده و در این راستا توانسته است آثار مطلوب و قابل قبولی در حفاظت از گونه های مورد بیمه به عمل آورد، به عنوان مثال، شرکت بیمه دانا نسبت به پوشش بیمه پلنگ ایرانی و شرکت بیمه ما نسبت

بوده و به انسانها خصوصاً کودکان حمله می کند و گاهاً باعث آسیبهای جبران ناپذیری می گردد، اهمیت موضوع بیشتر می شود. با توجه به تنوع اقلیمی کشور و شرایط متفاوت آب و هوایی در زیستگاههای مختلف، این دو گونه مقاوم و سازش پذیر حیات وحش که از جمله حیوانات بسیار با هوش بوده و به سرعت با تغییرات محیط سازش می یابند به خوبی توانسته اند سراسر پهنه کشور را به زیستگاه نسبتاً امنی برای خود تبدیل کنند. بیشترین نوع خسارت گراز که از استانهای کشور گزارش می شود مربوط به شخم زدن مزارع و ریشه کن کردن گیاهان است. خسارات ناشی از گراز به محصولات کشاورزی و زمینهای زراعی به راحتی قابل شناسایی است، زیر و رو کردن خاک سبب نابودی مراتع، محصولات کشاورزی و یا گیاهان بومی شده و منجر به فرسایش خاک میشود، گرازها در کنار چشمه ها و باتلاق ها در گل و لای می غلطند و در قسمتهایی که خاک نرمی دارند ردپای گراز به خوبی دیده می شود.

وجود انبوه زباله ها و پسماندهای غذایی در مجاورت خانه ها که باعث تحریک حس بویایی حیوان و کشاندن آنها به محل منجر می گردد را می توان به عنوان مثالی از غفلت انسان در تعامل با محیط زیست دانست (۱۲) وقوع پدیده مهاجرت و شکل گیری شهرک های اقماری و پیامدهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و زیست محیطی هر یک به سهم خود در این خصوص می تواند مطرح باشد. پس از گرگ و گراز سه گونه آسیب رسان عمده بر اساس اهمیت و حجم خسارات وارده شامل خرس، تشی و پلنگ می باشند. خسارات ناشی از هجوم خرس ها به گله های گوسفندان در ایران به ندرت گزارش شده است و بدیهی است که بیشترین حجم خسارات این گونه مربوط به ورود به باغات و شکستن درختان و از بین بردن میوه ها و نیز حمله به کندوهای عسل می باشد، راهکارهای سنتی موجود به منظور جلوگیری از بروز خسارات از ناحیه خرس ها شامل تیراندازی هوایی و روشن کردن آتش، در مواردی که خرس گرسنه بوده و به دنبال غذایی برای خود و یا توله هایش باشد اغلب بی تاثیر بوده و منجر به زخمی شدن صاحب باغ و افراد درگیر شده با حیوان نیز میگردد. (۱۳) البته عدم ایجاد حصار مناسب برای باغات و حریم نگهداری

بیمه یوزپلنگ ایرانی و محیط بانان شرکت بیمه دانا

باتوجه به شرایط رو به انقراض نسل یوز پلنگ آسیایی در سکونتگاه‌های این حیوان در آسیا و طبق آمار منتشره، که ایران نخستین زیست‌گاه این حیوان در آسیا و تنها امید برای حفظ نسل این موجود به شمار می‌رود شرکت بیمه دانا نسبت به صدور بیمه جامع یوزپلنگ ایرانی نمود که بر اساس بیمه‌نامه صادره، در وهله اول مسئولیت مدنی محیط بانان تحت پوشش قرار گرفته است چرا که در شغل محیط بانان، ممکن است گاه اتفاقات بوجود آمده به جرح یا فوت ختم شده و اتفاقات شومی برای آن‌ها رقم بخورد، عمل به مسئولیت توسط محیط بانان، گاه مساوی با رفتن به زندان خواهد بود و فرایند قانونی برای حمایت از آنها طولانی است. این بیمه‌نامه می‌تواند از نظر روحی، آرامش مناسبی را برای محیط بانان فراهم کند. به علاوه، یکی از مهم‌ترین بندهای این بسته بیمه‌ای، مربوط به قشری است که ممکن است از یوزها آسیب ببینند، بر این اساس شرکت بیمه دانا، خسارت دام‌هایی که بر اثر حمله یوز آسیب دیده یا تلف شده‌اند را پرداخت می‌کند، این بند می‌تواند اطمینانی به وجود آورد تا کسی نگران حمله این حیوان نشده، و موجبات کشتار یوز را فراهم نکند. علاوه بر آن، حمله این حیوان به انسان نیز شامل تعهدات شرکت بیمه بوده و پرداخت خسارت نیز نامحدود در نظر گرفته شده است.

طرح بیمه خرس سیاه، خرس قهوه ای و گاندو

از جمله گونه‌های در حال انقراض در کشور، خرس سیاه، خرس قهوه ای و گاندو (تمساح پوز کوتاه) می‌باشد که به منظور بررسی ابعاد خسارات این گونه‌های جانوری که منجر به خسارت وارده به روستائیان و اموال آنها گردیده و یا خود گونه در تقابل روستائیان تلف گردیده است، اطلاعات لازم جهت تحلیل موضوع از سازمان محیط زیست کشور (اداره حیات وحش) اخذ و به شکل جدول زیر طبقه بندی گردید:

به پوشش بیمه یوزپلنگ ایران اقدام نموده‌اند، همچنانکه بیان گردید از بین بردن منابع مورد نیاز جهت زیست گونه‌ها، تغییر کاربری اراضی، شکار بی رویه که به منظور تجارت اعضاء گونه‌های جانوری صورت می‌گیرد، تقابل زیان‌دیدگانی که در نتیجه حمله این گونه‌ها به احشام و مزارع و باغات روستائیان متضرر و باعث از بین بردن گونه می‌شوند، خشکسالی‌های طبیعی همگی منجر به از بین رفتن گونه‌های کمیاب و در نتیجه زمینه انقراض آن‌ها را فراهم نموده است که در صورت هزینه کرد صحیح خسارت‌های دریافتی و در راستای ایمن‌سازی محل زیست حیات وحش و راهکارهای جلوگیری از بین رفتن گونه‌های تحت پوشش، بیمه‌ی تواند بعنوان یک الگوی موفق عمل نماید.

بیمه جامع پلنگ ایرانی شرکت بیمه ما

شرایطی که در «بیمه‌نامه جامع پلنگ ایرانی» لحاظ شده است شامل سه بخش اصلی به شرح زیر می‌باشد:

۱- جبران خسارت وارد شده به دام‌های اهلی شامل سگ گله و یا سگ نگهبان، گوسفند، بز، اسب، الاغ، قاطر، شتر و گاو بر اثر حمله پلنگ و گرگ.

۲- جبران هزینه‌های درمانی و پرداخت دیه فوت و نقص عضو افراد آسیب دیده بر اثر حمله پلنگ و گرگ.

۳- جبران خسارت وارده به محیط زیست ناشی از تلفات پلنگ که شامل خسارات وارده شده به محیط زیست به دلیل از بین رفتن هر پلنگ در اثر تصادفات جاده‌ای، شکار، طعمه مسموم، بیماری، خشکسالی، سیل، آتش‌سوزی و سایر موارد (غیر از مرگ به دلیل کهولت سن) بر اساس ارزش توافقی ششصد میلیون ریال.

لازم به ذکر است چنانچه برای بیمه‌گذار (سازمان حفاظت محیط زیست) محرز شود که پلنگ یا گرگ مورد بحث بر اثر اقدامات انتقام جویانه افراد زیان‌دیده از بین رفته است، خسارتی از محل این بیمه‌نامه به این افراد پرداخت نخواهد شد.

جدول ۱- اطلاعات خسارت وارده به اشخاص ثالث و تلفات گونه جانوری

Table 1. Information table of damages to third parties and mortality rate among animal species

عنوان	تعداد حوادث	تعداد حوادث ناشی از حمله حیوان		تلف خود حیوان	خسارت		پرونده های برآورد نشده یا مختومه		بازه زمانی
		مالی	جانی		مالی	جانی	مالی	جانی	
خرس سیاه	۷۸	۷۰	۸			۵۶۸۷۰۰۰۰۰۰	۴۱ مورد مزارع و باغ	۸ مورد انسانی و ۲۹ مورد دام	از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵
خرس قهوه ای	۴۶۴	۳۸۷	۷۱	۶۷		۲۱۸۸۸۸۶۴۳۰۹۶	۱۷۵ مورد گندو و ۲۰۲ مورد مزارع و باغ و ۸ مورد ساختمان	۶۳ مورد انسانی	از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵
گاندو	۲۲	۱۸	۴	۱۴		۱۰۵۵۰۰۰۰۰۰		۳ مورد انسانی و ۱۰۰ مورد دام	

بعلت کثرت خسارت ناشی از خرس قهوه ای که در کل کشور پراکنده می باشد آمار تفکیکی خسارت وارده به تفکیکی استان ها به شرح جدول ذیل می باشد:

جدول اطلاعات خسارت وارده از سوی خرس قهوه ای از سال ۱۳۹۰ تا سال ۱۳۹۵

Information table of damages caused by brown bear from 2001 to 2006

استان	تعداد حوادث	تعداد حوادث ناشی از حمله حیوان		تلف خود حیوان	خسارت		پرونده های برآورد نشده یا مختومه	
		مالی	جانی		مالی	جانی	مالی	جانی
البرز	۱۵	۱۴	۱			۵۳۳/۹۱۰/۰۰۰	۶ مورد گندو و ۸ مورد باغ	یک مورد انسانی
چهارمحال و بختیاری	۵۵	۲۶	۲۹			۸۰۷/۵۰۰/۰۰۰	۱۳ مورد گندو و ۱۳ مورد مزارع و باغ	۲۹ مورد انسانی
گلستان	۲۱	۸	۷	۶		۱۷۶/۱۰۰/۰۰۰	۸ مورد مزارع و باغ	۷ مورد انسانی

سمنان	۴۳	۴۲	۱	۱۳	۳۷۲/۳۵۰/۰۰۰	۳۰/۰۰۰/۰۰۰	یک مورد کندو و ۳۹ مورد مزارع و باغ و یک مورد ساختمان	یک مورد انسانی
فارس	۶۹	۶۵	۴	۹	۷۰۹/۵۲۰/۰۰۰	۶۸۵/۵۰۳/۰۰۰	۱۲ مورد کندو و ۵۲ مورد مزارع و باغ و ۵ مورد ساختمان	۴ مورد انسانی
کرمانشاه	۱۵	۱۳	۲	۶	۲۲۵/۷۰۰/۰۰۰	۱۸۰/۰۰۰/۰۰۰	۲ مورد کندو و ۱۲ مورد مزارع و باغ	۲ مورد انسانی
اردبیل	۲۸	۲۵	۳	۴	۱۵۷/۲۶۰/۰۰۰	۳۷/۵۰۰/۰۰۰	۱۸ مورد کندو و ۴ مورد مزارع و باغ و ۲ مورد دام و یک مورد ساختمان	۳ مورد انسانی
زنجان	۷۶	۶۹	۷		۱/۵۴۰/۲۵۰/۰۰۰	۵۰/۰۰۰/۰۰۰	۲۹ مورد کندو و ۴۰ مورد مزارع و باغ	۷ مورد انسانی
گیلان	۶۶	۶۳	۳	۱	۱/۰۶۶/۵۰۰/۰۰۰	۳۵۰/۰۰۰/۰۰۰	۶۰ مورد کندو	۳ مورد انسانی
خوزستان	۱۶	۱۱	۵	۳	۳۰۷/۰۰۰/۰۰۰	۸/۷۵۰/۵۹۹/۵۳۶	۱۱ مورد کندو	۵ مورد انسانی
آذربایجان غربی	۵	۵		۳	۵۲/۴۰۰/۰۰۰		۵ مورد مزارع و باغ	
مازندران	۳۸	۲۹	۹	۲۰	۱/۰۰۷/۸۲۰/۰۰۰	۴۲/۰۰۰/۰۰۰	۱۱ مورد کندو و ۱۶ مورد مزارع و باغ	یک مورد دام و ۸ مورد انسانی
اصفهان	۶	۶		۱	۱۲۶/۰۰۰/۰۰۰		۴ مورد کندو و ۲ مزارع و باغ و یک مورد ساختمان	
تهران	۱۱	۱۱	۷۱	۱	۳۲۹/۷۵۰/۰۰۰		۸ مورد کندو و ۳ مورد مزارع و باغ	
جمع	۴۶۴	۳۸۷	۶۷	۶۷	۷/۴۱۲/۰۶۰/۰۰۰	۲۱/۸۸۸/۶۴۳/۰۹۶	۱۷۵ مورد کندو و ۲۰۲ مورد مزارع و باغ و ۸ مورد ساختمان	۶۳ مورد انسانی

در طی سال های ۸۸ تا اواسط ۹۴ به میزان ۵٫۶۸۷٫۰۰۰٫۰۰۰ ریال می باشد که سالانه حدود ۱٫۰۰۰٫۰۰۰٫۰۰۰ ریال برآورد می گردد و این آمار در مورد گانده و برای سال های ۹۰ تا ۹۵ حدود ۱٫۰۰۰٫۰۰۰٫۰۰۰ ریال است که برای هر سال حدود ۲۰۰٫۰۰۰٫۰۰۰ ریال برآورد گردیده است، ولی در مورد خرس قهوه ای بعلت گستردگی موقعیت زیست خسارت آن، خسارت وارده به مراتب بیشتر بوده به نحوی که در بازده سال های ۹۰ تا ۹۵ خسارت مطروحه حدود ۳۰ میلیارد ریال برآورد گردیده است که سالانه بطور متوسط ۵٫۰۰۰٫۰۰۰٫۰۰۰ ریال خواهد بود. گرچه از تعداد گونه های مذکور آمار دقیقی وجود ندارد ولی آنچه مسلم است تعداد آنان در طی سنوات گذشته رو به افول بوده و به همین دلایل اقداماتی در جهت جلوگیری از انقراض آنها در دستور کار سازمان حفاظت محیط زیست قرار گرفته است. ولزوم

با بررسی میزان خسارت وارده در نتیجه حمله گونه های طرح (خرس قهوه ای، خرس سیاه و گانده) در بازده زمانی سال های ۹۰ تا ۹۵ مشخص گردید، پراکندگی این گونه ها در مورد گونه گانده صرفاً استان سیستان و بلوچستان، خرس سیاه استان های جنوبی کشور و شامل هرمزگان، کرمان و سیستان و بلوچستان می باشد ولی خرس قهوه ای تقریباً در کلیه مناطق کشور وجود داشته و دارد، بیشترین خسارت وارده به اشخاص ثالث بعلت پرداکندگی جغرافیایی مربوط به خرس قهوه ای می باشد که قریب به اتفاق خسارت های مالی، مربوط به کندوهای عسل و باغات میوه است.

خسارت ناشی از خرس سیاه و گانده بعلت موقعیت زیست این گونه ها در یک استان و یا محدوده خاص می باشد به نحوی که کل خسارت مالی و جانی وارده به اشخاص ثالث برای خرس سیاه

می‌دانند. بنابراین، اجرای موفق بیمه خصوصی، ممکن است نیازمند یارانه دولت، یک سازمان مردم‌نهاد یا اعضای جامعه‌ای باشد که تحت تاثیر خسارت حیات وحش قرار نمی‌گیرند (۱۷)

معیارهای حقوقی مسئولیت جبران خسارات زیست محیطی در حوزه حیات وحش

هدف اصلی از پوشش بیمه‌ای، جبران خسارت وارده می‌باشد. این بیمه در حوزه حیات وحش باید، مسئولیت مطلق^۱ یعنی شدیدترین نوع مسئولیت را قائل باشد، زیرا در مسئولیت مطلق برخلاف سایر انواع مسئولیت، حتی مسئولیت محض^۲ بدون نیاز به اثبات تقصیر و صرف ایراد ضرر برای عامل آن، مسئولیت آور است، اما اثبات فقدان رابطه سببیت یا انتساب زیان به قوه قاهره سبب معافیت از مسئولیت می‌شود (۱۸)

در تبیین مسئولیت، مسئولیت عینی متصور شده است، بدین معنی که صرف ورود زیان بدون نیاز به اثبات وجود رابطه سببیت، برای آنان مسئولیت آور گردد. در پی نگرانی‌هایی که در خصوص حیات وحش وجود دارد و به منظور تحقق هدف اصلی، می‌بایست نظام بیمه اجباری به منظور تضمین دسترسی به خسارت کافی بنا نهاده شود. اگر بیمه اجباری وجود نداشته باشد هدف اصلی از تحمیل مسئولیت، که همان جبران خسارت زیان دیده است، عقیم می‌ماند. لذا جهت برون رفت از موضوع، سازمان می‌بایست بیمه یا تضمین مالی به منظور حمایت از گونه‌های کمیاب در حیات وحش، ارائه دهد. به عبارتی سازمان در ایجاد توازن و کاهش تعارضات بین افراد و حیات وحش نقشی اساسی ایفا کند که در این صورت هنگامی که گله داران دچار حادثه شوند، سازمان ملزم به پرداخت خسارت می‌شود.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

حفاظت و صیانت از حیات وحش از جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشد بگونه‌ای که در قوانین داخلی راهکارهای مختلفی و از جمله گزینه جرمیمه برای فرد متخلف و عامل زیان در نظر گرفته شده است ولی بعنوان یک عامل بازدارنده نتوانسته به طور موثر عمل نماید و از طرف دیگر همیشه عامل انسانی منجر به تلف و یا از بین بردن گونه‌های جانوری و صدمه زدن به حیات وحش نمی‌

حفاظت و صیانت از این گونه بمنظور جلوگیری از انقراض آنها امری اجتناب ناپذیر و ضروری می‌باشد.

چالش‌های طرح‌های بیمه‌ای موفق در زمینه حیات وحش

برای این‌که ریسکی بیمه‌پذیر باشد، باید شرایطی از جمله تصادفی بودن، احتمال وقوع کم، استقلال، غیرقابل کنترل بودن، بدون ابهام بودن و وجود نفع بیمه‌پذیر را داشته باشد. به نظر می‌رسد که این پیش‌شرطها، بیمه را به عنوان گزینه‌ای نظری برای خسارات اقتصادی ناشی از تعارضات انسان و حیات وحش با چالش مواجه می‌سازد. این پیش‌شرطها شامل عناصری نیستند که نشان دهند، آن‌ها وابسته به دولت یا بستر اقتصادی می‌باشند. با این حال، ارائه این بیمه‌ها قطعاً به ظرفیت فنی و اجرایی بستگی دارد. (۱۵)

ادعای تقلب‌آمیز، مخاطرات اخلاقی و انتخاب نامساعد را به عنوان چالش‌های کلیدی موفقیت این طرح‌های بیمه‌ای می‌توان شناخت. در بیشتر موقعیت‌ها، یک نظام بیمه‌ای غیریارانه‌ای و صرفاً خصوصی دوام نمی‌آورد. دشواری‌های مرتبط با بررسی خسارت و سرمایه‌گذاری‌های کشاورزان در جلوگیری از خسارت، قابل توجه هستند. انتخاب نامساعد، زمانی رخ می‌دهد که نمایندگان بیمه نمی‌توانند مشتریان دارای ریسک بالا و ریسک پایین را از هم تمایز دهند. به عنوان مثال، در یک مطالعه در هندوستان مشخص شد (۱۶) که (در محافظت از ببر) روستاییان به‌طور متوسط ۳۷۰ روپیه از حیات وحش خسارت می‌گیرند، درحالی‌که حق بیمه آن‌ها برای بیمه کردن احشام تقریباً ۱۱۶۸ روپیه است. این تا حدی ناشی از تعداد کم خانوارهایی است که خسارات زیادی را تجربه می‌کنند، درحالی‌که درصد بزرگتری از کشاورزان، یا خسارت کمی می‌بینند یا اصلاً خسارتی به آن‌ها وارد نمی‌شود. حتی اگر پوشش بیمه‌ای ارائه هم بشود، ممکن است ساکنان روستاها، با توجه به ادراکشان از احتمال خسارت، بودجه محدود و دسترسی‌شان به ابزارهای جایگزین بیمه (مانند مسموم کردن حیوانات)، آن را بسیار گران می‌بینند. حتی اگر بیمه قابل استطاعت باشد، بسیاری تمایلی به تامین مالی جبران غرامت ناشی از حیات وحش را ندارند و آن را وظیفه دولت

2- Strict Liability.

1- Absolute Liability

بیمه به عنوان ابزاری برای تصحیح و بهبود شکست های ناشی از ساز و کار های غیر منسجم مسئولیتی و رویکرد تنظیم کننده در ضرورت های زیست محیطی خواهد بود. بیمه زیست محیطی مدرن در حقیقت قادر خواهد بود تا مشکلات غیرقابل قضاوت که در رویکردهای مسئولیتی تاثیر دارند را تا حدی حل کرده و به معرفی و اجرای کامل استانداردهای تکنیکی امنیتی که دارای میزان مناسبی از انعطاف و احتیاط است راه، بپردازند. حتی شاید در حال حاضر باعث کاهش میزان هزینه های معامله ای شود. اساس بیمه بر ارزیابی درست و صحیح ریسک بنا نهاده شده، گرچه تعیین حق بیمه پوشش خطرات زیست محیطی تحت تأثیر پیچیدگی های تکنیکی است ولی با توجه به اینکه قانون حاکم بر قراردادهای بیمه در موضوع پوشش بیمه خسارت های زیست محیطی و خصوصاً در حوزه حیات وحش جاری می باشد و به عبارتی ریسک های زیست محیطی در حوزه حیات وحش بیمه پذیر می باشند بنابراین امکان ارائه پوشش بیمه ای در این حوزه وجود و علاوه بر نگاه دیدگاه شرکت های بیمه به مقوله پوشش خطرات زیست محیطی می بایستی متفاوت از سایر رشته های بیمه ای گردد چراکه حفظ محیط زیست ارتباط مستقیمی با حیات بشر در روی کره خاکی دارد و به همین خاطر هست که ماده ۵۰ قانون اساسی حفظ و حراست محیط زیست را وظیفه همگانی تلقی نموده است.

فلذا پیشنهاد میشود:

۱- بیمه اجباری پوشش خطرات زیست محیطی در حوزه

حیات وحش

گرچه اجبار پوشش بیمه برای حیات وحش کشور بعلت گستردگی و تنوع گونه هاتی حیات وحش بودجه هنگفتی را طلب می نماید ولی با رویکرد دولت به حفظ منابع برای نسل های آینده حداقل در خصوص آن دسته از گونه های حیات وحش که در مرحله انقراض می باشند نسبت به تامین پوشش بیمه ای اقدام گردد، همچنانکه قبلاً نیز به آن اشاره گردید در خیلی از کنواسیون های بین المللی بمنظور صیانت و حفاظت از حیات وحش دریایی پوشش های اجباری در نظر گرفته شده است و

گردد بلکه عوامل طبیعی نیز با توجه به شرایط اقلیمی محل، می تواند منجر به بیماری و یا حادثه برای حیات وحش گردد. بنابراین لازم است راه کارهای کاهش تعارضات افراد و حیات وحش بررسی؛ تعدیل و با تخصیص هزینه مناسب و درست زمینه احیای زیستگاه های حیات وحش فراهم گردد تا مانع تخریب بیش از پیش حیات وحش شده و گونه های در حال انقراض را حمایت نماید. یکی از راه های کنترل ریسک انتقال آن به موسسات بیمه می باشد که این ریسک ها می بایست با حقوق و قانون بیمه همگرایی و به عبارتی بیمه پذیر باشند. گستردگی حوزه حیات وحش و هزینه های صیانت و حفاظت از آن نیازمند حمایت دولت بعنوان متولی حفاظت از حیات وحش و ناظر بر صنعت بیمه می باشد. مکانیزم بیمه یک ابزار حمایت مالی است که با هزینه کرد صحیح خسارت های ناشی از پوشش های بیمه ای می تواند عامل موثری در جلوگیری و تخریب بیشتر گونه های حیات وحش گردد. بنابراین تلف یک گونه تحت پوشش بیمه، همانند سایر پوشش های بیمه ای دیگر می تواند از حمایت شرکت بیمه برخوردار گردد هر چند که در صنعت بیمه بعلت چالش های ارزیابی ریسک حیات وحش و سازمان متولی حیات وحش بعلت کمبود منابع مالی تاکنون به این موضوع به صورت جدی پرداخته نشده است و شاید هم ناشی از عدم شناخت کافی در این زمینه بوده باشد و یا ارزیابی درستی از ریسک خسارات این نوع پوشش بیمه ای، وجود نداشته باشد، در حال حاضر پرداختن به این موضوع ضرورتی اجتناب ناپذیر می باشد و متولیان صنعت بیمه و حیات وحش کشور می بایست اهتمام لازم را در این زمینه بعمل آورند.

فلذا نیاز به منابع مالی متناسب برای صیانت و حفاظت از محیط زیست از الزامات می باشد اما آنچه حائز اهمیت است، دولتی بودن سازمان ناظر و محدودیت های بودجه ای و همچنین گستردگی جغرافیایی و تنوع گونه های موجود در حیات وحش، امکان تحقق برنامه های مورد انتظار را فراهم نمی نماید، از این رو انتقال ریسک خطرات ممکن در حیات وحش بهترین راهکار و گزینه جهت جبران خسارات های احتمالی در این حوزه می باشد که با توجه به رسالت و ماموریت شرکت های بیمه که هدف آنها پذیرش ریسک است امکانپذیر می گردد.

گونه های مختلف جانوری محسوب می شود. شکار کردن از جمله گران ترین تفریحات بشر، طرفداران فراوانی دارد و افراد بدون توجه به انقراض گونه های نادر و در معرض خطر به آن می پردازند. با نظارت کافی و اجرای مقررات لازم در صدور مجوز می توان از رشد شکارچیان غیرقانونی کاست و سبب شد تا شکارچیان با نظارت قانون و در محل هایی که به عنوان منطقه آزاد شکار تعریف شده است به شکار بپردازند تا هم مساله تامین معیشت شکارچیان برطرف شود و هم روند طبیعی زندگی بشر که با شکار عجین شده است، زیر پا گذاشته نشود. قوانین شکار و صید در ایران نزدیک به ۴ دهه پیش تدوین شده و نیاز هست بازنگری و اصلاح شود. این موضوع می تواند در کاهش ریسک تلف گونه های حیات وحش تاثیر مستقیمی داشته و شرکت های بیمه را ترغیب به ارائه پوشش بیمه ای نماید .

۵- ضرورت بیمه دام های عشایر و روستاییانی که در تعارض با حیوانات وحشی هستند.

عشایر و روستایان برای حفاظت از دام هایشان و جلوگیری از ضرر اقدام به کشتن حیوانات وحشی می کنند. این در حالی است که باید دام های عشایری که با حیوانات وحشی در تعارض هستند بیمه شوند. دولت باید اقدامات حمایتی را در جهت ترغیب روستائیان با ارائه کمک های بلاعوض و همانند صندوق بیمه محصولات کشاورزی با ارائه سوبسید و تامین درصدی از حق بیمه های مربوطه وادار به اخذ پوشش بیمه ای نماید که همین عامل نیز می تواند منجر به کاهش تلفات حیات وحش و کاهش ریسک پوشش بیمه ای می گردد . با بیمه دام های روستاییان و عشایر در مقابل حمله حیوانات وحشی، اگر دام با چنین حوادثی تلف شود دامداران متضرر نمی شوند اما در حال حاضر بیمه دام های دامداران در برابر حمله حیوانات وحشی حذف شده است و دیگر حمله حیوانات وحشی به دام مشمول بیمه نیست.

۶- ضرورت بیمه محصولات کشاورزی روستاییان در مقابل حمله گرازها که به مزارع آنها خسارت وارد می کنند.

برخی گونه های حیوانات وحشی، گونه های ارزشمندی هستند که در خطر انقراض قرار دارند و باید با بیمه محصولات کشاورزی

علاوه بر آن در شرایطی که در حال حاضر برای تعدادی از گونه های در حال انقراض پیش آمده وجود پوشش بیمه بعنوان یک ضرورت اجتناب ناپذیر است .

۲- مسئولیت اجتماعی شرکت های بیمه در پوشش خطرات حیات وحش کشور

شرکت های بیمه به مسئولیت اجتماعی خود در پوشش بیمه حیات وحش کشور پیشقدم شوند، در مواردی هر چند محدود نسبت به ایفای این مسئولیت اقدام نماید، چرا که حفظ حیات وحش باعث حفظ سایر زنجیره غذایی گردیده و می تواند به نوبه خود از بروز خسارت های کلان از قبیل سیل های ویرانگر که تاثیر مستقیمی بر پوشش بیمه حوادث طبیعی داشته باشد جلوگیری نماید و به نوعی در راستای کاهش ریسک بیمه گران تلقی می گردد .

۳- دیدگاه حمایتی ونه بازرگانی به مقوله پوشش بیمه حیات وحش

شرکت های بیمه علاوه بر مسئولیت اجتماعی خود در حمایت از حیات وحش، می بایستی در ارزیابی ریسک این نوع پوشش بیمه ای با نگاه انتفاعی به موضوع نپردازند ، هر چند که هدف شرکت های بیمه کسب سود می باشد ولی بیشتر به جنبه های حفظ منابع برای نسل های آینده به آن توجه شود و ترسی از میزان خسارت های احتمالی نداشته و با تعیین محدودیت در تعهدات ارائه شده ، حد خسارت قابل پرداخت را کنترل نمایند .

۴- اصلاح قانون شکار درباره حیوانات وحشی حفاظت شده و در معرض خطر نابودی در دستور کار قرار گیرد .

شکارچیان غیرمجاز از جمله آفت های حیات وحش ایران به شمار می روند که زیست بوم را با خطر جدی روبرو ساخته و لطمه های جبران ناپذیری بر پیکره این حوزه وارد کرده اند. آنان در سایه نبود قوانین سخت گیرانه و نظارت های کافی به کشتار بی پایان گونه های کمیاب و در معرض انقراض می پردازند و به نتیجه رفتار غیرانسانی خویش هیچ گونه توجهی ندارند. کاهش گونه های جانوری در دهه های اخیر واقعییتی تلخ به شمار می رود که طبیعت ایران بدان دچار شده است که از میان بردن زیستگاه های طبیعی و اجرای عملیات عمرانی از دلیل های عمده تهدید

ترسی به کشتن حیوانات می پردازند و محیط طبیعی در معرض خطر قرار می گیرد و آن منطقه با آسیب و صدمه روبرو خواهد شد، بازنگری در قوانین و ارتقای آموزش دو موضوعی هستند که کارشناسان محیط زیست همواره از آنها به عنوان حلقه های مفقوده حفاظت از حیات وحش نام می برند و ضرورت بازنگری در آنها امری مهم و روندی پایان ناپذیر است. اعمال نشدن قانون و بی اعتنائی به آن سبب شد تا روش های غیرقانونی کشتار دسته جمعی برخی از گونه های حیوانی در سال های اخیر افزایش یابد. به صورتی که شاهد انقراض در بعضی از حیوانات نادر هستیم. برخی از افراد، شکار حیوانات و پرند ها را حق مسلم خود می دانند و به راحتی به این امر می پردازند در صورتی که باید قوانین سختگیرانه برای اجرا و ساماندهی شکارهای غیرمجاز تدوین شود.

۹- تامین امنیت جانی و اقتصادی محیط بانان بعنوان

حافظان حیات وحش

محیط بانان از حمایت کامل برخوردار نیستند و در برخی موارد دیده شده است آنها در درگیری با شکارچیان غیرمجاز کشته شده اند. متأسفانه در ایران محیط بانان به رسمیت شناخته نمی شوند و بیمه های لازم برای پوشش مسوولیت مدنی آنها بصورت کامل تبیین و اجرا نشده است. توجه به مسایل محیط زیستی و حیات وحش به عنوان مهمترین بخش آن باید از نظر مسوولان امر از نگاهی ویژه ای برخوردار شود و باید در جهت نهادینه کردن فرهنگ ضرورت حفظ حیات وحش و گونه های نادر کوشید. با توجه به اینکه ایران کشوری با زیستگاه های طبیعی هموار به شمار می رود، محل مناسبی نیز برای شکارچیان است که با به کارگیری محیط بانان جدید با مکانیزم هایی برای درگیر کردن نظام مند افراد بومی برای حفاظت از محیط زیست و تقویت حمایت های قانونی از محیط بانان، می توان به حفظ محیط زیست کمک شایانی کرد.

تصویب لایحه حمایت از محیط بانان و جنگلبانان در کمیسیون کشاورزی مجلس شورای اسلامی می تواند گامی در جهت جلوگیری از شکارهای غیرمجاز و احساس امنیت برای محیط بانان باشد. این لایحه با ارایه طرح هایی به منظور حمایت های مادی و معنوی و مسلح شدن این افراد و همچنین اصلاح ساختار یگان حفاظت از آنها تدوین شده است. خلاء های قانونی موجود

روستائیان، از تقابل روستائیان با این گونه های حیات وحش که باعث ضرر و زیان به کشاورزان می شود جلوگیری کرد. این موضوع علاوه بر اطمینان خاطر برای کشاورزان منجر به حفظ حیات وحش و به تبع آن کاهش ریسک خطرات حیات وحش می گردد.

۷- افزایش اعتبارات حفاظتی در حوزه حیات وحش

پیشگیری همیشه بهتر از درمان هست و به عبارت دیگر علاج واقعه را قبل از وقوع باید کرد، بطور خاص نوع گونه های در حال انقراض حیات وحش مشخص هستند و عوامل ذیمدخل در بروز تلف و به تبع آن تسریع در انقراض آنها مشخص می باشد آنچه مسلم است اگر با نگاه پیشگیرانه به موضوع نگریده شود، می توانیم حفاظت از حیات وحش را افزایش دهیم بطور نمونه هر سال تعدادی از گونه های در حال انقراض مثل یوز پلنگ ایران در نتیجه برخورد با وسائل نقلیه جاده ای از بین می روند، لذا در طرح های توجیهی جاده ای بایستی هزینه های ایمن سازی حیات وحش در نظر گرفته شود و راه های ایمن عبور و مرور حیات وحش تامین گردد تا از برخورد و تلف آنها جلوگیری گردد، این مقوله ارتباط تنگاتنگی با موضوع ریسک و بیمه دارد، لذا ضرورت دارد بودجه و امکانات لازم جهت تامین شرایط فوق توسط دولت بصورت سالانه گنجانده شود و اجرای هر نوع طرح اقتصادی نیز توأم با حمایت و حفاظت از حیات وحش اجرایی گردد.

۸- افزایش جریمه شکار غیرمجاز راهکاری برای تامین

هزینه های حفاظت از محیط زیست

برپایه آمارهای موجود ۱۱۰ هزار چارپای شکاری در زیستگاه های طبیعی کشور وجود دارند. با توجه به نادر بودن گونه های حیوانی، افزایش مجوز شکار سبب می شود که دیگر حیوانی در چرخه طبیعت باقی نماند. در شرایطی که یک میلیون و ۵۰۰ هزار قبضه سلاح در دست مردم است اگر هر یک از شکارچیان فصلی، ۲ حیوان را شکار کنند، دیگر حیات وحشی باقی نمی ماند. پس باید قوانین شکار به روز شود و متناسب به نیازهای زمان، تدوین و مصوب شوند و بایستی بر روی مسایل هر حوزه، بحث و کارشناسی های لازم صورت پذیرد. اگر قانون ناقص اجرا و یا قابلیت اجرایی نداشته باشد، شکارچیان غیرمجاز بدون هیچ گونه

10. Ziaee Bigdeli, public international law, Tehran, Ganje danesh, p457.
11. Jolio dola, International responsibility of governments, Translation: EBRAHIM GOL, Publishers SHahre danesh, Tehran, to print ,1396, P379. (In Persian)
12. Treves. A et all 2009. the price of tolerance: wolf damage payments after recovery. biodiversity conservation).
13. J.M. Schaller. 2007. forests and wildlife management in Germany. Eurasian journal for researches. 59-70.
14. J.M. Schaller. 2007. forests and wildlife management in Germany. Eurasian journal for researches. 59-70)
15. Nyhus, P.J., S.A. Osofsky, P. Ferraro, F. Madden and H. Fischer. 2003. Bearing the costs of human-wildlife conflict: the challenges of compensation schemes. (R. Woodroffe, S. Thirgood, A. Rabinowitz, Eds.). Pp. 107-121 in *People and Wildlife, Conflict or Coexistence?* Cambridge University Press, Cambridge.
16. (sekhar, 1998) *insurance in India: Economic and. Dandekar, V.M., 1976. Crop Relations, New Delhi: India political Weekly. june 26 p212.*
17. Nyhus, P.J., S.A. Osofsky, P. Ferraro, F. Madden and H. Fischer. 2003. Bearing the costs of human-wildlife conflict: the challenges of compensation schemes. (R. Woodroffe, S. Thirgood, A. Rabinowitz, Eds.). Pp. 107-121 in *People and Wildlife, Conflict or Coexistence?* Cambridge University Press, Cambridge.
18. BADINI HASAN Comparative study in the basis of civil libility of service in Imamieh jurisprudence, Iran and France, journal of comparative law, fall and winter 1397-No.110 P17. (In Persian)

که به نوعی سد راه محیط بانان بود به وسیله سازمان محیط زیست در این لایحه وجود دارد که با تصویب این لایحه بخشی عمده ای از مشکلات این قشر برطرف خواهد شد.

References

1. khalatbari Mansure, Book: Wildlife cognition and management, publishers payam noor. second edition 1391 p 35. (In Persian)
2. firooz Eskandar, Irans wildlife, fourth edition, markaze nashre daneshgahi 1394, p40-41. (In Persian)
3. khalatbari Mansure, Book: Wildlife cognition and management, publishers payam noor. second edition 1391 p 183. (In Persian)
4. Hoseinzade raberi mohamad hosein, Wildlife management and its role iin reducing species extinction and environmental threats, International conference on Engineering Science and Technology 2015 p 2. (In Persian)
5. Gram kali, Antoni inlayer, mansoor mesdaghi, Ecology and Wildlife management, Publishers: astan ghods razavi seventh edition 1391 p 51
6. *Morison, M., Marcot, B., & Mannan, R. (1992). wildlife-habitat (relationships: concepts & applications. Wisconsin: Univercity of Wisconsin Press).*
7. *Cheraghi Shahab, Interview: Extinction risk of animal and carnivorous species in Iran, portal of Environmental protection organization,1392.*
8. Farahbakjsh Golzari, *advanced equipment guarantees the restoration of endangered species* ,the portal of the Research Center of Islamic Consultative Assembly,1396.
9. Janali salehi, Book: Insurance Rights, Insurance Institute Publications, Fifth Edition, 1393.p 130-132.